

ONDER EEN HEMEL VAN SPROETEN

Now's the Time

Jean-Michel Basquiat

Genius Child

*This is a song for the genius child.
Sing it softly, for the song is wild.
Sing it softly as ever you can –
Lest the song get out of hand.*

Nobody loves a genius child.

*Can you love an eagle,
Tame or wild?*

*Wild or tame,
Can you love a monster
Of frightening name?*

Nobody loves a genius child.

Kill him – and let his soul run wild!

Langston Hughes

I

*'Not everything that is faced can be changed,
but nothing can be changed until it is faced.'*

James Baldwin

Het begon met een afwijzing.

Ik lag bij mijn moeder op haar borst, na een bevalling van driëntwintig uur. De verloskundige had haar met een opgeluchte en vreugdevolle blik aangekeken, maar het was mijn vader die als eerste sprak: 'Dat gedrocht is niet van mij.' Daarna verliet hij de kraamkamer.

Ik was te groot en te zwart, zei mama, en ik had geen karakteristieke familietrekken die mijn vader kon herkennen. Hij was lichtgekleurd, verfiind, pezig, en hoewel mama donkerder was dan hij, was ook zij slank, met de armen en benen van een balletdanseres, en een hoog, rimpelloos voorhoofd, zoals Nefertiti, de koningin van het oude Egypte.

'Papa was vooral bang,' zei mama. In de jaren daarna gaf hij mij veel namen, maar nooit die van zoon, en ook noemde hij mij niet bij mijn echte naam. Mama zegt dat ik me dit onmogelijk kan herinneren, maar dat ligt eraan, denk ik. Als iemand hard en lang genoeg iets bij je naar binnen ramt, laat dat een litteken na, een stempel, een afdruk. Hoewel je niet meer precies weet hoe je eraan bent gekomen, blijft het weefsel hard, stug en weinig elastisch. Het gevoel dat je had toen je het litteken kreeg zit in het weefsel opgesloten, en dat blijft bij je. Dat voel je. Je kunt het lezen, als braille. Je geeft het gevoel door aan je kinderen. Het wordt een erfenis, zoals de striemen op de ruggen van onze voorouders. Je wordt er elk moment weer aan herinnerd. Mama zei: 'Je bent mijn knappe jongen.'

Mama geloofde dat ik voorbestemd was om grootse daden te verrichten, maar mijn vader wilde er niets van weten. ‘De grootse daden in deze buurt bestaan uit moord, diefstal en ongewenste zwangerschappen. We passen er perfect tussen.’

We woonden in een lange, fantasieloze straat met grofvuil dat elke week tegen de lantarenpalen voor onze flat werd gezet zodat de vuilniswagen het kon ophalen. Veel troep werd op straat gegooid, ook als er geen vuilniswagen langskwam. Soms werden er op de hoek van de straat verroeste fietsframes neergezet, of doorgezakte, versleten bankstellen waarvan de voering er op allerlei plekken uitstak. Die rommel werd niet meegenomen door de vuilnismannen, zodat die troep soms maanden buiten bleef staan en de kinderen uit de buurt ermee gingen spelen.

Wij woonden in een flat die zou worden afgebroken om plaats te maken voor het zoveelste nieuwbouwproject. Veel flats waren al tegen de vlakte gegaan. In onze flat woonden ook blanke gezinnen, die volgens mijn vader te stom en te armoedig waren om een normaal huis te betrekken, anders woonde je als witte niet hier, tenzij je een Pool was.

In onze wijk woonden vooral Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen, en die wisten niet beter, zei mijn vader, want zij hadden de laagste baantjes, als ze al werkten.

Toen ik op de kleuterschool zat bleef mijn vader steeds vaker van huis, en als hij thuiskwam was hij dronken en begon hij wild met mama te zoenen, die daar op dat moment helemaal geen zin in had, en dan gooide hij haar op bed of op de bank en brulde: ‘Je houdt toch van baby’s? Wil je er nog een? Kom dan! Kom maar hier, vieze slet! Je bent net zo stom als al die andere wijven!’

Ik zat onder de tafel en trok de franje van het kleed een beetje naar mij toe, zodat niemand mij zag, maar ik hoorde hoe mama huilde en kreunde, en als ze niet deed wat mijn vader beval, gaf hij haar een klap, en dan hoorde ik ‘bonkebonkebonk’ en het zachte gekreun van

mama, die zich gedroeg als een lappenpop en zich in elke richting liet bewegen. Als ze klaar waren liep mama wijdbeens naar de badkamer, en ik hield mij stil en wachtte tot mijn vader op de bank in slaap was gevallen. Dan kroop ik naar mama toe, hield zij mij stevig vast en drukte me tegen haar borst.

‘Het blijft niet zo,’ fluisterde ze, en ze wiegde mij zachtjes heen en weer, en daarna bracht ze me naar bed en zei: ‘Ga maar slapen, lieverd.’ Maar ik kon niet slapen. Ik was bang dat mijn vader wakker zou worden en dat alles weer van voren af aan zou beginnen. Het ritueel herhaalde zich zo’n drie keer in de week. Soms stond hij met zijn slungelige lijf, zijn zweterige gezicht en diepe frons, zijn plukkerige afro en zijn kroezige baard over mij heen gebogen en bekeek hij mij alsof ik een aandoening was. Overdag deed ik mijn best om niet door hem gezien te worden.

‘Als ik je niet zie of hoor, dan weet ik dat je me respecteert,’ zei hij. In de meeste gevallen negeerde mijn vader mij, en vaak was hij al weg als ik wakker werd, en als ik niet gewekt werd door het tumult in huis, lag ik alweer in bed voordat hij thuiskwam.

Op avonden waarop ik niet kon slapen zag ik hoe hij mama op de grond drukte en dan kroop hij weer over haar heen en zei: ‘Van wie is die zwartjoekel? Nou? Welke kraai is hier stiekem naar binnen gevlogen? Zeg het me! Zeg het me, godverdomme!’

In het begin schreeuwde mama: ‘*Geen* ander. *Geen* kraai! Echt niet. Waarom geloof je mij niet!’ Maar hoe harder mama schreeuwde, des te harder sloeg hij haar, en daarom zei ze op een bepaald moment niets meer. Ze zoog haar lippen naar binnen en draaide haar gezicht van hem weg terwijl hij zijn hand tegen haar keel hield en hijgde: ‘Voel je dit! Zeg het dan! Voel je dit!’ En dan scheurde hij haar jurk en duwde hij zijn heupen een aantal keer tegen haar naakte lijf aan terwijl hij tegen haar bleef praten. Hij hijgde en praatte, hijgde en praatte. Daarna verdween ze weer naar de badkamer.

Ik weet niet precies hoe oud ik was toen ze voor het eerst tegen me zei dat ik mij nergens iets van moest aantrekken. Ik begreep daar

niets van. Probeerde ze mij te sussen? Wist mama hoeveel woede ik in mij had?

‘Ik weet dat het moeilijk is. Bedenk dat je alleen maar gebroken kan worden als je gelooft in de slechte dingen die iedereen over je zegt. Hoor je me, lieverd?’

Toen ik negen was paste ik niet meer onder de tafel en besloot ik om niet meer in mijn kamer te blijven als mijn vader dronken thuiskwam. Ik hoorde de bank kraken en mijn moeder trapte tegen de salontafel. Een glas viel aan diggelen. Ik liep de woonkamer in en brulde: ‘Nee, nee, nee!’ Mijn vader stopte heel even, hield zijn elleboog tegen mama’s borst gedrukt en keek om. ‘Wat moet je, mestkever!’ brulde hij. ‘Verdwijn uit mijn ogen!’ Maar ik bleef in het midden van de woonkamer staan, en toen hij zich weer omdraaide, sprong ik op zijn rug, hield ik mijn arm rond zijn nek, vouwde mijn andere arm om mijn vuist en trok die zo hard mogelijk aan. Ik hoorde mijn vader hijgen en kreunen, en ondanks dat hij mij probeerde te grijpen liet ik niet los en klemde ik mijn knieën rond zijn lijf als een aapie dat prompt op zijn rug was gesprongen. Mijn moeder kroop onder hem vandaan. Ik zag dat de scherven krassen hadden gemaakt in haar huid, maar ze gaf er niet om en ze stond op, waardoor het leek of ze oorlogskleuren op haar armen had geverfd, zoals indianen dat doen. Mijn vader draaide zich op zijn rug, pakte mij bij mijn haren en sloeg met zijn vuist in mijn gezicht, zodat ik op de grond viel. De geluiden werden dof en de woonkamer begon te draaien. Op dat moment sloeg mama hem met een kandelaar tegen zijn hoofd.

De stilte die daarop volgde maakte mama angstig. Ze dook naar mij toe en graaide mij van de grond, maar ik was toen al veel te groot en te zwaar voor haar.

‘Zeg wat!’ schreeuwde ze toen ze naast me neerknielde. ‘Zeg wat!’ En ik zag hoe mijn vader op de grond lag. Een rode stip naast zijn hoofd vloeide uit in de vloerbedekking en werd groter en groter, tot dat het een plas werd, die langzaam door het tapijt werd opgezogen,

en daarna dacht ik aan alles wat mama had gezegd, en ook aan wat mijn vader had gezegd. Nadat de burens de politie hadden gebeld, omdat ze het gestommel, het geschreeuw en het geluid van gebroken glas hadden gehoord, namen de agenten mama en mij mee, eerst naar een ambulance die even later voor de deur verscheen, en toen naar het ziekenhuis. Mijn vader werd met een andere ambulance meegenomen, en daar ontwaakte hij. De agent die was meegereden vertelde ons later dat mijn vader meteen wild om zich heen begon te schoppen en slaan. Daarna werd hij weer duizelig en toen kalmeerde hij, en de agent had gezegd: 'We zijn nog niet klaar met u.'

Misschien gebeurde het daar, in de woonkamer, kort nadat mijn vader mij had neergeslagen, of later, toen de agenten tegen mama en mij zeiden dat mijn vader ons niet meer zou lastigvallen, of nog later, toen mama en ik onder toezicht van de staat kwamen te staan. Toen dacht ik aan wat mama had gezegd dat ik moest bewaren wie ik was, diep vanbinnen, en daarna kreeg ik geen woord meer over mijn lippen. Vanaf dat moment sprak ik niet meer, en hoe langer ik erover nadacht, hoe beter het leek te kloppen. Mijn woorden brachten ongeluk en ellende. Het had geen zin om iets te zeggen. Toen ik voor het eerst opstond tegen mijn vader en 'NEE, NEE, NEE!' brulde, resulteerde dat in geschreeuw, geweld en bloed, en daarna heb ik mijn vader nooit meer gezien.

'De bron van alle ellende,' had hij mij genoemd, en ik geloofde dat hij gelijk had, want na mijn geboorte begon hij met drinken en stopte mama met lachen. Ze zei: 'Je bent zo groot omdat je alles binnen in mij hebt opgegeten.' Over mijn vader zei ze: 'Hij is een egoïst, we zijn beter af zonder hem.' Maar ik dacht: ooit was je gelukkig met hem. Voordat ik er was. De mevrouw van de Kinderbescherming, die steeds zei: 'Noem mij toch gewoon Karin, lieverd, zeg maar: Ka-rin!', deed er alles aan om ervoor te zorgen dat ik weer ging praten, maar eerst wilde ik het niet, want ik was bang voor de gevolgen die het zou kunnen hebben, en daarna werd het een gewoonte. Eigenlijk hield ik ook van de stilte in mijn hoofd, en na een tijdje hoorde ze bij mij,

zoals mijn donkere huidskleur, of mijn lengte, of mijn schoenmaat.

Ik moest allerlei opdrachten uitvoeren en tests maken, en sommige artsen bleven maar zeggen dat er iets mis was met mijn hoofd, ook al hadden ze geen echte bewijzen, en daarom wees mijn moeder al die onderzoeken van de hand.

‘Jullie gissen maar wat, jullie weten niets,’ zei ze. ‘Hij zal jullie allemaal verbazen.’

Na drie jaar sprak ik voor het eerst weer. Het was geen formeel moment. Het ging vanzelf. Het buurmeisje dat onder mij was komen wonen ging naar dezelfde basisschool als ik en stroomde in het laatste jaar nog in. Toen ze zich voorstelde en zei dat ze ‘Amy’ heette vroeg ze: ‘En jij?’ Ik vond het fijn dat ze nergens een punt van leek te maken. Ze wist niets van mijn achtergrond. Ze kende onze geschiedenis niet.

‘Harvey,’ zei ik. Mijn stem klonk zwaar en hees en raspend. Die middag werd ik voor het eerst in elkaar geslagen op het schoolplein. Zelfs de zwarte kinderen in de klas kwamen niet voor mij op. Niemand leek mij te vertrouwen, want nu zagen ze mij ineens praten. Was ik dan toch niet stom? Had ik gedaan alsof? Ze gaven mij al heel lang allerlei namen, waarbij ‘stomme neger’ op één stond in de top drie van de witte kinderen.

Na schooltijd wachtten ze me op en besprongen ze me van achteren. Ik probeerde een reden te verzinnen waarom ze het deden. Was ik te groot en te bedreigend? Misschien had ik niets tegen Amy moeten zeggen. Mama was zielsgelukkig toen Amy zei dat ze gewoon met mij had gepraat, maar de wereld was er nog altijd niet klaar voor. Het was al erg genoeg als je zwart was, en als je groot en zwart was, was je nog gevaarlijker, en als je ook nog met iedereen praatte alsof je een gewoon mens was, dan kon je elk moment de wereld overnemen.

Amy zei dat het niets met mij te maken had, maar met de jongens. Ik wist niet of dat waar was. Niemand leek zich prettig te voelen in mijn aanwezigheid. De witte jongens niet, want zij zagen me als een

bedreiging. De zwarte kinderen niet, want zij hadden het al zwaar genoeg zonder dat ik alle vooroordelen bevestigde. Zelfs de meeste docenten mochten me niet. Ik was de grootste van de klas, eigenlijk de grootste van de school, en dat vonden de kinderen en soms zelfs de ouders angstaanjagend. Tijdens de jaarlijkse rapportbespreking hadden veel ouders aan de directeur gevraagd waarom ik eigenlijk naar die school ging.

‘Is er geen bijzonder onderwijs voor jongens zoals hij?’

‘Wat voor jongens zijn dat?’ vroeg de directeur. ‘Zwartjes?’

‘*Wat?* God, nee, maar hij heeft toch een verstandelijke beperking en wie weet wat er gebeurt als hij boos wordt. Heeft u gezien wat een kolos het is?’

Maar omdat de artsen niets konden bewijzen, en omdat mijn rapporten heel veel ‘Wat goed! Ga zo door!’-aanbevelingen hadden en de schoolleiding niets had aan te merken op de score van mijn Cito-toets, vond mama dat ik na de basisschool gewoon naar het reguliere voortgezet onderwijs moest gaan. Er was niemand die daar iets tegen in kon brengen.

Ook toen hield ik nog altijd van de stilte in mijn hoofd. Praten bleef een probleem. Niet zozeer voor mij, maar voor mijn omgeving. Ik had als kind geleerd dat je mensen steeds moet geruststellen. Als je geen bedreiging wilt vormen, dan moet je je aanpassen. Als je groot bent, maak je dan klein. Als je zwart bent, maak jezelf dan witter, en als je praat, probeer dan te kalmeren. Als je niet praat, raken mensen bezorgd. Als je zwart bent in een witte wereld, dan boezem je angst in. De grootste angst van een zwarte jongen is dat als hij ’s avonds laat de bus uitstapt er tegelijk met hem een blank meisje uitstapt en het toeval wil dat zij dezelfde kant op moet als hij, waardoor het lijkt of hij haar achtervolgt. Niet alleen voor het meisje, maar ook voor de zwarte jongen zijn dat onheilspellende minuten. Hij vraagt zich af wanneer ze sneller zal gaan lopen, of ze nerveus wordt en van haar vaste route zal afwijken, en hij bidt dat ze niet zal gaan schreeuwen. *Alsjeblieft, niet schreeuwen!*